

Tu smo na tragu trećeg od postupaka koji su opredijelili sastavine ove poezije:

3. »Ludiranje«, tek katkad ri(t)mozvučne doista ludistične zaigranosti (pjesma »Pet minuta povijesti«), pa i tada ne tako da bi onemogućila razaznavanja značenjskih naboja. Stoga je, tek ponešto indikativni, termin koji je korišten postavljen u navodne znake.

Recimo još: koordinatate se duhovnih struja i sastavina ove poezije sukusno susreću u petom, posljednjem ciklusu, koji simboličnošću, više nego metatekstualnošću, čini ozbiljan odvjetak cijele zbirke (pjesme: »Za zbogom«, »Tvoj i moj znak«):

»Obidi sada svoj svijet, anđele
mramorna i ljupka strukturo, puna
uzaludnih pokušaja mojih rahlih ruku
da drže dljeto, i brončani bat«.

(»Za zbogom«)

**BOŽICA JELUŠIĆ: »KOPERNIKOVO POGLAVLJE«,
RADNIČKO SVEUČILIŠTE »B. MASLARIĆ«, BIBLIOTEKA REVJE, OSJEK
1983.
PIŠE: ŽELJKO BOSANAC**

Biti stalan izvor, uvijek teći, rijekama, potocima, vinom teći, curkom kapi na oknu ostaviti svjetlucač traga – ali teći i doticati. Takva je nova poezije Božice Jelušić – nikad ujezerena ili umnožena. Sintakse, koje su do sada bile uokviriteljni njenih misli, raspadaju se na nevezljive čvorove, upliću se u nove misaone mreže, isplivavaju na neočekivanim mjestima, vrtlože se nemirni i gipki tokovi, nestale su cjelovite, zatvorene, nemjenjive promisli. Takva spretnost uvodi nas u asocijativnu polivalentnost koja upotpunjuje opći osjećaj »zavotiranosti«.

Otrgnuta od klasične poetike, razdijeljena od starih bogova i božica, ona nije, poput nekih, zaboravila staru ljubav, iako s drugom živi, jer ako se čovjek ima kome vratiti, onda su to stare ljubavi. »Grana se poziva na svoj korijen, čovjek na uspomene«, rekla bi Božica Jelušić, a ona ima svoju davnu LJUBAV ZA KLASIČNE FORME, (naslov ciklusa), koja ju čeka, i to je dobro, jer:

»poslije ljubavnih čuda
čovjek je kao prazna kutija mađioničara
iz koje su izletjeli golubovi i igle
kadence, stravom opstanka preparirane riječi...«
i zbog toga:

»... ostaju gorka usta gdje smušeno okrećeš
telefonski bročaničnik s pozivnim brojem nula
nihil, ničjevo, nothing, nikotinsko ništavilo...«
pa konačno znaš da:
»SVE TO BIJAŠE UZALUD« i »SVAKA JE ŽUDNJA UZALUDNA OSIM ŽUDNJE ZA SMRČU«.

Kao što se ni Kopernik nije mogao osloboditi geocentrizma u svom heliocentrizmu (mada je prevazišao Ptolomeja), tako i Božica Jelušić *sadržajnu centriku* preinačuje u *logocentriku*, kojoj je sadržaj imanentan. Riječi su ono za čim se kreće, a »duboko je (i duboka je) domovina riječi«, osobito RIJEČI KAO LIJEPIH STABALA. Božici Jelušić riječi su upravo funkcionalne, služe zamišljenom i pojačavaju snagu svakom odgovarajućem mjestu, pa dok:

»astronomove papuče gaze sred mračnog teksta,
svijetlim kurzivom istaknut
tvog glasa glas se glasa glasnim glasnim«, etc.

Prvi dio zbirke, nazvan »NASTAVKOM CIKLUSA« (veza s prethodnom knjigom), u stvari je cjelovit serik, nastao upravo »uzimanjem ljubavi kao otvorenog smislo-kruga«. Otvorenost ovog dijela zbirke fascinira. Navodi. Udar. Miluje. Neujednačenih (raznorodnih) formi i sadržaja, te pjesme autorica razduđuje i grafičkim efektima i poliglitičkim umecima, što je opća karakteristika cijele zbirke.

Potom, poneseni iluminacijama, reminiscentnim sonetizacijama, carevim novim ruhom i prevrtljivim krojačima, »putujemo« u drugi dio zbirke, u LJUBAV ZA KLASIČNE FORME. Ovaj ciklus sadrži dvadeset soneta. Forma soneta je apsolutna, i upravo začuđuje ekvilibristika sadržaja. Susrevši se sa sonetima o zemlji, kruhu, konjima, sretnoj kući, mrtvom stablu, iščeznuću, vodi, mračnom bračnom oku, ljubavi, prvom snijegu, očekivanim koracima i mesečini, ostajemo kraći za prste kojima smo dodirivali, upućeni na ono *barokno unutarnje oko*, koje nam je umnogome još kopreno, a koje polako izranja iz svačije »lirske pomrčine«.

Želeći pokazati bizarna životna egzistiranja (pri čemu želim naglasiti da je značenje riječi *bizaran*: čudnovat, nastran, neobičan), Božica Jelušić ostaje dosljedna i u *bizarnosti formi*, što u prvi mah može izazvati i averziju spram pjesme, no u poeziji uvijek postoji i »drugi mah«.

Bez obzira na to što »život-počinje ovdje, danas«, pjesnikinja »putuje i ne mari što je sve već odavno rečeno, što starinskim morem njen čamac brodi«, jer svi mi idemo »putem kojim se vrijeme svome početku vraća«. U osnovi je heraklitovski princip, i »mrtva jabuka cvate«. A to nije metafora, već čudo posebne vrste. Ostavljeno je dovoljno eksplicitnih primjera, za potkrepu svake tvrdnje, pa (uz spomenuta izražajna bogatstva) lako se može napraviti greška uopćavanja – upadanja u formalizam – kao npr. u formulaciju tipa: »Vrijednost je ove poezije što svakom omogućava da je shvati na sebi svojstven način«.

Iz ovakvog tradicionalističkog tumačenja suvremene poezije, Božica Jelušić je iskoraknula korak više, naime, ona je ponudila sve pretpostavljene izvore: čitav spektar polismislenosti prisutan je u tekstu. Mogli bismo reći da je polismislenošću stigla do Heraklovih stupova. Zbog svega toga, nadajmo se da »KOPERNIKOVO POGLAVLJE« neće ostati samo poglavlje, ili, ako ostane, bit će to u smislu naslova: kao Kopernikova misao, prevratničko i jako.

*»RIJEČ KAO LIJEPO STABLO« naziv je prve zbirke B. Jelušić, objavljene 1973. i nagrađene nagradom »Sedam sekretara SKOJ-a«. U proteklih deset godina, ova autorica (rođena 1951) objavila je još zbirke »GOLUBICA I PEPEO« (1974) i »ČEKAONICA DRUGOG RAZREDA« (1979), kao i stotinjak eseja s područja književnosti i likovnih umjetnosti.

**BOŽIDAR MANDIĆ: »REČI IZ ŠUME«,
PEGAZ, KOS, BEOGRAD 1982.
PIŠE: Dušan Pajlić**

Ne znam da li sam to negde pročitao, ili je to bila misao nekog davnijeg sagovornika – da je poezija vrsta zapažanja. Mandićeve *Reči iz šume* ne pretenduju na tu vrstu, ali predstavljaju beleške jednog istančanog zapažanja.

Postoje životi koje istančanost čini turobnijim i oni koje istančanost oplemenjuje. Mandićeve reči iz šume govore o životu posvećenom istančavanju zapažanja:

»Iskustvo hodanja
kroz dubok sneg
nisam mogao pročitati
ni u jednoj knjizi«

(»Direktno iskustvo«)

Njegovo zapažanje često je okrenuto nadolasku, jutru, ispunjeno izmirenjem i prihvatanjem:

»Čekao sam da odjutri
i uz knjigu
i topli čaj
budio osećaje za život«

(»Početak dana«)

U tim rečima još nema smrti i rastanka, ali ima spremnosti za bol i poraz:

»Čuo sam
za starca
koji plače«

(»Bol«)

»Kao
korov u zemlji
kao gušter
na kamenu
ja sam
lik
spreman
na molbu i poraz«

Od Lao-čea naovamo malo je ljudi bilo spremno na poraze. Svi se spremaju za pobjedu.

Ako neko pobeđuje, neko mora i da bude poražen. U jednoj ravni. U drugoj – a o njoj je reč – svi su na gubitku. Osim onih koji veruju, dodaje propovednik; ne, nego vraćaju ono što su jednom stekli, dodaje filozof.

Mandić nas upućuje da istančavanjem zapažanja svet ne mora izgledati sve gori, nego sve lepši. Ali, uz uslov da se zapažanje okrene prirodi. No, da li je moguća takva neđužnost posle svega što se dogodilo, što se događa, neđužnost makar i u golom susretu čoveka s prirodom, posle Hajnea koji veli:

»Zar i priroda pokvari se
Usvaja ljudske mane, zar?
Kao da biljke sad i zveri
Lažu ko neki lažov star.«

Mandićevi zapisi suočavaju nas s nekim ko je još od Starog zaveta izazov, čudovište – s dobrim čovekom. Taj je svima nepodnošljiv: Bogu, jer se ne može popraviti, niti rašta pokajati, vragu, jer se ne da iskvartiti, ljudima, jer se ne mogu s njim udružiti i ništa mu ne mogu oprostiti. U njega ne veruju ni Bog ni đavo – zar bi inače Jov tako prošao?

Taoisti su dobrim ljudima savetovali da beže u planine – Mandić ih je poslao – a ako žele da ostanu među ljudima, neka kriju svoju nastranost. Inače će ih ojaditi tako da postanu kivni i zli kao ostali, a istančavanje zapažanja postaje im samo uvećanje bola (poezija vezana sva uz neku muku), ili će prihvatiti uvećanje tuposti kao jedini način ublažavanja bola.

Sa zapažanjem je kao s pićem – ako ne pazi, čovek nikad ne zna kuda će ga odvesti. Istim okom može videti livadu u cvatu kao blagoslov, ili kao izazov i muku duha. Ali, ne treba misliti da Mandić ne zna za tegobe. Kao svi ljudi čiji je život težak, on smatra da umetnost treba da govori o lepom. Ili čudesnom u svakodnevicu.